

”Jeg, mig - os to”

**En kvalitativ undersøgelse af at ’gøre’ transvestisme i et
kønsopdelt samfund**

Eksamensnummer: 7406 og 7503

Antal tegn: 52.753

Antal tegn i fodnoter: 3.738

**Afløsningsopgave i forbindelse med kurset
’Kvalitative studier af seksualitet, kultur og samfund’**

**Sociologisk Institut
Sommereksamen 2010**

Kønnet er ikke et fængsel. Det er en mulighed. Det er blot forskellige måder at fortælle på. Skriv din egen fortælling (Sara Stridsberg i Drømmefakultetet)

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	4
2. Teoretiske overvejelser.....	6
2.1 Køn som performance.....	6
2.1.1 At sætte ord på kønskonstruktionen.....	7
2.2 At begribe kroppen.....	8
2.3 Metodiske implikationer af den teoretiske tilgang.....	10
3. Metodiske overvejelser i forhold til vores undersøgelsesdesign.....	11
3.1 Transvestisme – et svært begreb at definere.....	11
3.1.1 Uenigheder omkring en definition.....	12
3.2 Udvalgelsen af informanter.....	13
3.3 Det empiriske materiale.....	14
4. Analyse.....	15
4.1 At fortælle sin transvestisme.....	15
4.2 At finde et sprog at fortælle med.....	17
4.3 De tidlige erindringer.....	18
4.4 At tage springet.....	19
4.5 Håndtasker og høje hæle.....	21
4.5.1 At kunne færdes som kvinde.....	21
4.5.2 Omklædningen som nydelse.....	24
5. Konklusion.....	26
6. Litteratur.....	28
6.1 Hjemmesider:.....	29
6.2 Andet.....	29
7. Bilag.....	30

Ansvarsfordeling

Eksamensnr. 7406: 1., 2., 2.1, 2.1.1, 3.2, 3.3, 4., 4.1, 4.2, 4.5.2, 5.

Eksamensnr. 7503: 1., 2.2, 2.3, 3., 3.1, 3.1.1, 4.3, 4.4, 4.5, 4.5.1, 5.

1. Indledning

Hvad stiller man op, når man har lyst til at tage kjole på, men alle andre siger, at man er en dreng? Hvordan føles det ikke at kunne få udleveret sin pakke på posthuset, fordi man den dag ikke er det køn som den, pakken er adresseret til? Hvordan er det at leve som både mand og kvinde?

Allerede ved et barns fødsel bliver kønnet straks identificeret og barnet behandlet ud fra kulturelle opfattelser af feminint og maskulint. Definitionen af ens kønstilhørsforhold følger mennesket gennem livet, og kønnet forbliver et af de parametre, ud fra hvilke mennesker møder hinanden og ordner deres forståelse af verden. Dermed kan det opleves som meget kontroversielt at bryde mednormerne. Ved at leve som transvestit, dvs. en person, der iklæder sig det modsatte køns tøj, udfordres de kulturelt etablerede grænsetrækninger mellem det, der opfattes som 'kvindeligt' og 'mandligt'. Det fremtræder for eksempel i vores kønnede sprog, hvor vi oftest ikke har ord til at tale om mennesker, som falder uden for kategorierne 'mand' og 'kvinde'. For mange kan det være forvirrende at møde mennesker, der *gør* deres køn på en utraditionel måde, og man kan derfor tale om, at transvestitter bliver kulturelt uforståelige.

Samtidig er opfattelsen af køn også til forhandling. Kigger man nærmere på forståelsen af køn i det moderne samfund, afsløres elementer af flygtighed og fleksibilitet. Her kan transvestisme bruges som et eksempel på den paradoksalt, den moderne opfattelse af køn rummer. På den ene side bryder transvestitter normerne om det 'mandlige' og det 'kvindelige' og de stiller spørgsmålstejn ved det typiske og naturlige, således at den generelle kønsopfattelse udfordres og redefineres. På den anden side kan man argumentere for, at transvestitter samtidig opretholder nogle temmelig traditionelle ideer om, hvad der er henholdsvis kvindeligt og mandligt, daderes påklædning og opførsel tenderer til at inddrage nogle relativtkønsstereotypelementer¹.

Som det fremgår aktualiseres en række interessante spørgsmål om kønnet, når man taler om mennesker, der bryder med en 'normal' kønsopfattelse. Ved at fokusere på transvestisme som eksempel kan vi få adgang til at diskutere, hvilke konsekvenser det kan have at 'gøre' sit køn

¹ I denne opgave har vi valgt at fokusere på mandlige transvestitter, dvs. mænd der klæder sig som kvinder. Det betyder ikke, at der ikke eksisterer kvindelige transvestitter. Se mere om dette længere fremme i opgaven.

på en utraditionel måde. Ved at sætte fokus på mennesker, der bryder med 'normale' eller 'kulturelt forståelige' udtryksformer for kønsidentitet, kan vi få øje på normalitetens ustabilitet og fleksibilitet. På denne måde kan vi også få indblik i de kulturelle betingelser, der sætter rammerne for, hvordan et individ kan udtrykke sin kønsidentitet. Således kan transvestitters gøren og væren tydeliggøre, at vores kønsforståelse *"er en kulturel konstruktion, og at konstruktionen kan foretages anderledes"* (Søndergaard 2006:16).

Ved at interviewe en række individer, der biologisk set betragtes som mænd, men som i varierende omfang iklæder sig kvindetøj, ønsker vi undersøge og diskutere, *hvordan man lever med en dobbelt kønsidentitet i et samfund med en dualistisk kønsforståelse.*

2. Teoretiske overvejelser

Vi tager udgangspunkt i en kombination af en fænomenologisk og en post-strukturalistisk forståelse af krop, køn og handlinger. Vi vil i det følgende redegøre for den teoretiske inspiration og diskutere, hvilke implikationer det har for vores metodiske tilgang.

2.1 Køn som performance

Vi tager afsæt i en forståelse af køn, der lægger sig op af den amerikanske kønsteoretiker Judith Butlers. Det betyder, at vi tager udgangspunkt i, at køn er noget, man 'gør' og ikke en indre kerne i individet, i hvilken der så at sige ligger enten en lille mand eller kvinde (eller alternativt en lille mandekvinde). Vores sigte med denne undersøgelse er derfor heller ikke at finde ud af, om transvestitter skal betragtes som mænd eller kvinder, da det slet ikke giver mening at tale om i dette perspektiv. Vi er derimod interesserede i at undersøge, hvordan de **gør** deres køn i en social virkelighed, som stadig trækker på en essentialistisk og dualistisk forståelse af køn. Hvordan er man hverken kvinde eller mand eller begge dele på en gang i en verden, der hele tiden kræver, at du vælger side?

Den binære kønsforståelse opstår ifølge Butler i de kulturelle forståelser og regulerende praksisser, som stabiliseres i det, hun kalder en matrice for sammenhængende kønsnormer. Ifølge Butler er det som udgangspunkt heteroseksualiseringen af begæret, der *"nødvendiggør og indstifter fremkomsten af adskilte og asymmetriske modsætninger mellem »feminin« og »maskulin«, som forstås som udtryksbetingede egenskaber ved »han« og »hun«.*" (Butler 2007a:47). Den rigtige måde at gøre sit køn på hænger på denne måde tæt sammen med forestillingen om den heteroseksuelle seksualitet. Det medfører dermed, at hvis du skal gøre dit køn på en måde, der er forståelig i forhold til de kulturelle normer, så skal der være en sammenhæng og kontinuitet mellem dit biologiske køn, dit sociale køn, din seksuelle praksis og din begærsretning (ibid.:46). For at være en troværdig kvinde skal du både have et kvindeligt kropstegn, tiltrækkes af mænd og opføre dig feminint. Alt, der falder uden for matricens rammer, bliver betragtet som afvigende (Rosenberg 2007:21).

Dette perspektiv bliver særligt interessant i forhold til vores informanter, da de faktisk gør deres køn sådan, at de bliver kulturelt uforståelige på flere måder. Når de er omklædte, er der både en uoverensstemmelse mellem deres biologiske køn og deres feminine udtryk. Derudover ændrer deres begærsretning sig ikke, så de er stadig tiltrukket af kvinder, selvom

de også er klædt som kvinder. Som en af vores informanter humoristisk bemærker, så kan man pludselig tale om en så skør kategori som 'lesbiske mænd' (Interview med Daniella l. 570-574).

Ifølge Butler bliver transkønnede svære at begribe, fordi vi ikke øjeblikkeligt kan aflæse kropstegnet på den krop, vi står overfor, og vi bliver usikre på, om det er en mand eller en kvinde. Det giver en oplevelse af, at vores kulturelle forståelse af virkeligheden svigter – og det er også her, det 'naturlige' køn på et teoretisk plan bliver udfordret (Butler 2007b: xxiv).

2.1.1 At sætte ord på kønskonstruktionen

Med sit sprog-filosofiske udgangspunkt er Butlers begrebsapparat meget abstrakt og svært omsætteligt til en mere jordnær kontekst. Samtidig er vores almindelige dagligdagssprog, som tidligere nævnt, også meget kønnet og det er derfor vanskeligt at tale om transvestisme uden at trække kategorier som mand og kvinde ned over hovedet på folk. Vi har derfor brug for et sprog, der gør, at vi kan tale om nogle af de ting, der er på spil, uden nødvendigvis at trække på disse kategorier. Vi har til dette formål valgt at bruge den danske kønsforsker Dorte Marie Søndergaards model for kønskomposition.

Søndergaards begrebsapparat bygger på en butlersk forståelse af køn som performativitet, men opstiller på baggrund af et stort empirisk studie en mere kompleks model for kønskonstruktionen. Ved at tilføje flere komponenter end Butler i sin model, giver hun plads til at bryde køn op i en række bestanddele, hvilket gør det lettere at applicere perspektivet på det studerede felt. Ifølge Søndergaard gøres køn ud fra en række komponenter og i høj grad også i samspillet mellem disse komponenter (Søndergaard 2006:25).

Hendes model består af følgende syv komponenter:

- tegnet på kroppen
- begærets retning
- positionen i det seksuelle møde
- færdighedsrepertoiret
- virksomhedstilknytning
- den fysiske selvfremførelse
- selvet

Med sin model efterlader Søndergaard, som det fremgår, en plads til den fysiske krops betydning i kønskonstruktionen. Dette gør også denne tilgang velegnet til vores formål, da vi mener, at kroppen spiller en væsentlig rolle i forhold til transvestiternes oplevelser med at gøre deres køn på en utraditionel måde og i høj grad også i forhold til den måde, deres køn bliver aflæst af andre. Med udgangspunkt i det ovenstående mener vi, at man kan tale om, at transvestisme i høj grad handler om en manglende overensstemmelse mellem kropstegnet og den fysiske selvførelse.

Vi har fra starten af været bevidste om, at en af problematikkerne ved et post-strukturalistisk udgangspunkt, er, at vi meget nemt kan miste den fysiske krop af syne. Det er ligeledes et af de almindeligste kritikpunkter i forhold til Butlers performative køn, hvor den fysiske, materielle krop nemt fortaber sig i konstruktionen, når alt reduceres til kultur (fx Bigwood 1991:59). Butler vil ikke selv sige, at hendes teori implicerer, at den fysiske krop ikke findes, men vi er simpelthen ikke i stand til at begribe den udenfor den herskende diskurs om kroppen (Butler 2007a:36)². For at vi ikke taber den fysiske krop helt af syne i denne undersøgelse, har vi valgt at kombinere den post-strukturalistiske forståelse af køn med en fænomenologisk tilgang til undersøgelsen og dens design, hvorved vi kan fastholde et fokus på kroppen og den kropslige erfaring (Gustavson 2006:234).

2.2 At begribe kroppen

Vi har ladet os inspirere af den franske filosof Maurice Merleau-Ponty, som gennem sin fænomenologiske tilgang forsøger at genopdage menneskets umiddelbare verdenserfaring gennem den kropslige forbindelse med verden (Thøgersen 2010:30). Vi bruger Merleau-Pontys tilgang til at forsøge at nå frem til forskellige former for fremtrædelser, som transvestisme kan have for vores informanter. Beskrivelserne skal således hjælpe os med at nå tættere på vores informanters erfaringer og oplevelser³.

² Butler tager ligeledes diskussionen om kroppens materialisering op i *Bodies that matter* fra 1993. Det er dog en længere teoretisk diskussion, som vi ikke vil komme ind på her.

³ Ligesom andre teoretikere indenfor den fænomenologiske tradition tager Merleau-Ponty udgangspunkt i den menneskelige erfaring og en bestræbelse på at betragte verden på ny. Denne betragtning er inspireret af filosofen Edmund Husserls om begreb *epoché*, som indebærer, at man som forsker skal holde alle antagelser om verden tilbage og sætte disse ud af kraft, ved at sætte parentes om sin forforståelse om omverdenen. Husserl vil med dette understrege vigtigheden i at reflektere over det, vi tager for givet (Moustakas 1994:85-87).

Merleau-Ponty tager udgangspunkt i, at den menneskelige eksistens får mening igennem menneskets væren-i-verden⁴, og han har fokus på, hvordan den menneskelige krop altid er uadskilleligt knyttet til verden. Mennesket sanser således verden gennem kroppen og dermed er alle erfaringer forankret i en kropslighed (Thøgersen 2010:7ff). Hos Merleau-Ponty bliver kropsliggørelse dermed et vigtigt begreb og minder på nogle måder om Butlers performancebegreb. For begge indebærer kropsliggørelse et sæt af strategier eller en bestemt 'stil', som aldrig er fuldt selvskabt, da strategierne altid er historisk situerede. Dermed skaber historien betingelser og begrænsninger i individets mulighedsrum (Butler 1988:521). Merleau-Ponty betragter imidlertid kroppen som værende både ikke-kulturel og ikke-sproglig samtidig med, at den altid er knyttet sammen med vores kulturelle eksistens (Bigwood 1991:66).

Endvidere er menneskets bevidsthed ifølge Merleau-Ponty forankret i kroppen. Således anskues bevidsthed og krop ikke som to adskilte ting, fordi det netop er igennem kroppen, at menneskets bevidsthed udfolder sig⁵ (Thøgersen 2010:16). Mennesket indgår i en verden fuld af mening, forstået på den måde at vores erfaringer er forbundet med mening. Det viser sig blandt andet i vaner eller fænomener, vi tager for givet. Når mennesket handler på en bestemt måde, opbygger mennesket således en fortrolighed med bestemte situationer eller fænomener. Handling er centralt, da det er afgørende, hvad mennesket gør og hvordan det handler i bestemte situationer (ibid.:114). Dette illustreres blandt andet i den udbredte forståelse af, at mænd og kvinder besidder særlige mandlige eller kvindelige egenskaber. Det betyder imidlertid ikke, at mennesket ikke har mulighed for selv at gribe ind og præge verden. Verden anskues ikke som værende statisk, men som foranderlig. Da menneskets kropslige væren i verden er forbundet med mening, har de handlinger, vi udfører i verden altid betydning (ibid.:125-26).

⁴ Begrebet er hentet fra den tyske filosof Martin Heidegger, der mener, at menneskets eksistens er uløseligt knyttet til verden. Det indebærer endvidere, at mennesket er situeret og åbent. Mennesket kan aldrig stille sig udenfor dets væren i verden (Thøgersen 2010: 27-28).

⁵ Merleau-Ponty er kritisk overfor et dualistisk syn på krop og bevidsthed, som han opfatter som kunstigt (han afviser dermed Descartes dualisme). En stor del af hans fænomenologi er et opgør med dualismen ved at vise, hvordan menneskets væren snarere bør betragtes som en enhed af krop og bevidsthed. Merleau-Ponty betragter det som fejlagtig dialektik, hvis man betragter bevidstheden som menneskets subjektive side og kroppen som en objektiv genstand. Kroppen bør i stedet betragtes som havende både en subjektiv og en objektiv side (Thøgersen 2010:16,41).

2.3 Metodiske implikationer af den teoretiske tilgang

Vores fænomenologiske inspiration betyder, at vi tager udgangspunkt i, hvordan vores informanter oplever og erfarer verden. På den måde stræber vi også efter at sætte os ud over vores egne forståelser af transvestisme. I stedet går vi med åbent sind til informanternes oplevelser af at leve som transvestitter i en verden af dualistiske kønsforståelser og hvad det betyder for den måde, de gør deres køn på (Moustakas 1994:88-89). Det betyder endvidere, at vi baserer vores undersøgelse på et kvalitativt materiale, hvor vi kan komme i dybden med deres personlige oplevelser. Udarbejdelsen af det empiriske materiale vil blive beskrevet nærmere i det følgende afsnit.

Den fænomenologiske tradition foreskriver, at man holder fokus på de hverdagslige og kropslige oplevelser. Vi har forsøgt at nå frem til disse ved at gennemtænke de spørgsmål, vi har stillet vores informanter samt ved hele tiden at have fokus på de oplevelsesnære beskrivelser frem for fortolkninger (Kvale 2005:62). Dette har endvidere givet os en tilgang til vores analyse, hvor vi så at sige har ladet empirien 'tale'. Denne måde at bruge vores empiri på lægger sig op ad en tankegang, hvor man lader empirien bidrage til teoriudviklingen (jf. Alvesson og Kärreman 2005:121). Vi har derfor taget udgangspunkt i informanternes beskrivelser og oplevelser af, hvordan de lever med deres transvestisme og gør deres køn, frem for at lade den teoretiske forståelse af køn være drivkraften for analysen. Samtidig er vi bevidste om, at vi ikke kan undgå til en vis grad at påvirke feltet. Vi blev blandt andet mindet om vores indflydelse, da vores interviewpersoner ved flere tilfælde spejlede deres kvindelighed (eller mangel på samme) i vores. Dette udtrykkes blandt andet af Daniella: *"I har jo sikkert haft lidt med det[~~tøj~~ og mode]at gøre siden I er rigtige piger, ikk', det samme gælder sminkning, altså det er jo svært, altså I er jo vokset lidt op med det jo"* (Interview med Daniella l. 214-216). Vi kan i den forbindelse bruge vores empiri til reflektivt og selvkritisk at forholde os til vores forforståelse og den rolle, vi har (Alvesson og Kärreman 2005:123). Således har mødet mellem vores tidligere forståelser og empirien udgjort en vigtig del af analyseprocessen. I det følgende afsnit vil vi komme nærmere ind på den kompleksitet, vi har oplevet i feltet.

3. Metodiske overvejelser i forhold til vores undersøgelsesdesign

Vores teoretiske udgangspunkt i fænomenologien angiver dele af vores metodiske greb. Der har dog været en del andre overvejelser i forbindelse med designet, som især har handlet om at få afgrænset og defineret vores felt for at kunne udvælge vores informanter. Vi vil i det følgende beskrive nogle af disse overvejelser samt redegøre for det empiriske materiale, vi er endt med at lægge til grund for undersøgelsen.

3.1 Transvestisme – et svært begreb at definere

Vi opdagede hurtigt, at der ikke findes *én* enkelt forklaring på, hvad transseksualitet, transvestisme og transkønnethed er. Der findes derimod et bredt udbud af forklaringer på, hvad disse kategorier indebærer og grænserne mellem dem er flydende. *Transkønnet* bruges ofte som en fælles betegnelse for både transvestitter og transseksuelle⁶ og er en direkte oversættelse af det engelske begreb *transgender*. Vi vil i det følgende bruge det som en samlebetegnelse⁷. Vi har som udgangspunkt forholdt os åbent til kategorien 'transvestisme'. Vi vil i dette afsnit alligevel forsøge at opridse en slags definition af transvestisme, som tager udgangspunkt i den forståelse af 'kategorien', som vi har mødt indenfor 'det transkønnede univers'. Vi har i bilag 1 vedlagt definitioner af transseksualitet og drag, som er beslægtede kønsudtryk, for at give et indtryk af hvilken begrebsverden (og forvirring), vi har bevæget os i. Dette skal ikke betragtes som endegyldige definitioner, men snarere ses som et forsøg på at illustrere den kompleksitet, der er.

Definitionen af *transvestisme* har gennem årene varieret en del. I mange år blev transvestisme opfattet som en seksuelt betinget trang eller fetichisme. Flere læge og psykologer hævdede tilsvarende, at det var et symptom, der kunne helbredes (Hertoft & Ritzau 1984:15). I dag anvendes betegnelsen stadig, men betydningen rummer flere aspekter. Oftest defineres en transvestit som en person, som ønsker at klæde sig og føle sig som det modsatte køn (Transvestitforeningen i Danmark⁸).

⁶ http://www.transdanmark.dk/viewpage.php?page_id=26, 28. april 2010

⁷ Vi bruger betegnelsen 'transkønnede' som en fællesbetegnelse for transvestitter og transseksuelle, selvom der ikke råder enighed om anvendelsen af en fællesbetegnelse. Foreningen Trans-Danmark, landsforeningen for transvestitter og transseksuelle, bruger imidlertid denne definition (http://www.transdanmark.dk/viewpage.php?page_id=26, 28. april 2010). En mere dækkende definition gør det også lettere at tale om det miljø, der trods alt eksisterer af transvestitter og transseksuelle.

⁸ Transvestitforeningen i Danmarks folder "Alle kender mindst 3 transvestitter – ved du, hvem 'dine' er?".

En transvestit klæder om, som de selv kalder det, fordi de føler en trang til det, en trang som på en gang kan være både lystfuld og pinefuld. Der er blevet lavet videnskabelige undersøgelser for at forklare denne trang, men der er ikke fundet noget entydigt svar. Trangen og lysten kommer til udtryk på forskellige måder fra person til person og det er derfor meget svært at generalisere⁹. Fælles for dem er, at de opfatter transvestisme som en del af deres personlighed og ikke som noget, de selv har valgt¹⁰. Fælles for mange transvestitter er desværre også, at de kan ende med at blive meget isolerede og deprimerede, hvis de ikke får lov til at iklæde sig det modsatte køns tøj, når de har behov for det (Thranesen 2001)¹¹. Det skal afslutningsvis bemærkes, at transvestisme som udgangspunkt ikke har noget med begærsretning at gøre. Transvestitter kan være enten hetero-, homo- eller biseksuelle (Thranesen 2008).

3.1.1 Uenigheder omkring en definition

Kompleksiteten i at definere de forskellige former for transkønnethed har vist sig være et tilbagevendende tema i vores arbejde. Vi opdagede tidligt, at der findes en række uenigheder i det transkønnede miljø, når det handler om at afgrænse henholdsvis transseksualitet og transvestisme, som nogen også hævder, er to alen ud af et stykke. Det har slået os, hvor vigtig denne diskussion er for mange og vi har ved flere tilfælde selv diskuteret, hvordan vi skulle definere vores felt. Vi har oplevet, at det kan være svært at kategorisere og sætte ord på fænomener, som inddrager identitetsspørgsmål og personlige fortolkninger - særligt når der ikke eksisterer nogle dækkende teorier om transkønnethed.

Transvestisme har således vist sig være et bevægeligt begreb, der skifter karakter alt afhængigt af, hvem vi har talt med eller hvilke hjemmesider, vi har besøgt. Ifølge sociologen John Law er denne kompleksitet karakteristisk for mange sociale fænomener i det moderne samfund. Løsningen er, ifølge Law, imidlertid ikke at fiksere eller præcisere definitioner, men snarere at følge den bevægelighed, der gør sig gældende (Law 2004:74). Law pointerer yderligere, at metoder ikke kan siges objektivt at afspejle 'virkeligheden'. Snarere er det sådan, at metoder er med til at producere en særlig idé om den 'virkelighed', der bliver

⁹ Se bl.a. folder fra Transvestitforeningen i Danmark. Kan downloades på deres hjemmeside www.transvestit.dk

¹⁰ se bl.a. Transvestitforeningens folder "Alle kender mindst 3 transvestitter – ved du hvem "dine" er?", DR's dokumentar "Mænd i høje hæle", Thranesen (2001)

¹¹ Se også <http://www.sexlinien.dk/Default.aspx?ID=5320> 25. april 2010

fokuseret på (ibid.:71). Vi står dermed med den udfordring både at følge transvestismebegrebets bevægelighed og samtidig holde os bevidste og reflekterende i forhold til vores egen rolle i konceptualiseringen af feltet.

3.2 Udvalgelsen af informanter

Fra starten var vores hensigt at fokusere på transvestitter, men det viste sig som sagt at være mere kompliceret, end vi først havde troet. Det har derfor været svært at afgrænse én specifik gruppe uden at få en fornemmelse af, at vi måtte indskrænke vores forståelse af de mennesker, vi undersøger. Vi er endt med udelukkende at fokusere på mandligt kropsbetegnede, der i varierende omfang går i kvindetøj og som ikke har gennemgået en kønsskifteoperation. Vi ville også gerne have talt med kvindeligt kropsbetegnede, som klæder sig som mænd. Vi har dog af forskellige grunde ikke været i stand til at få kontakt til nogen kvinder, der definerer sig som transvestitter¹².

Vores informanter er alle på forskellige vis aktive i det transkønnede miljø og lever til en vis grad offentligt med deres transvestisme. De giver på forskellig måde udtryk for at have accepteret deres transvestisme og praktiserer den offentligt. Vi har i forlængelse heraf bidt mærke i, at de også er vant til at sætte ord på deres erfaringer og forståelser. Vores informanter har fortalt deres historier mange gange før på forskellige måder, så de er nogenlunde klare over hvilke ord og historier, de skal bruge. Betydningen af dette vil vi vende tilbage til senere. Det er væsentligt at understrege, at vores undersøgelse bygger på nogle særegne erfaringer og at vores informanter derfor ikke nødvendigvis er repræsentative for transvestitter som gruppe. Deres oplevelser kan heller ikke generaliseres til at omfatte alle former for transvestisme. Det skal nemlig bemærkes, at det er langt fra alle, der lever åbent med deres transvestisme. Det er ikke altid socialt accepteret at leve som transvestit og der er mange, der er usikre på omgivelsernes reaktioner, hvis det kommer frem, at de lever et dobbeltliv. Således findes der sandsynligvis en hel del, der udlever deres transvestisme i det skjulte og disse mennesker har givet vis nogle andre oplevelser end vores informanter. Hemmeligholdelsen gør dem dog også svære at få kontakt til.

¹² Det er her relevant, at nævne, at der findes en del diskussioner af hvorfor der findes den opfattelse, at kvindelige transvestitter ikke er lige så forekommende som mandlige. Et af argumenterne er, at det, at iklæde sig kvindetøj som mand er mindre socialt accepteret da dette er forbundet med lavere status, end for en kvinde, der iklæder sig mandligt betinget tøj. Selvom det kan anses for nemmere for kvinder, at passere med mandligt betinget tøj på, er det lige så vigtigt for kvindelige transvestitter at blive opfattet som det andet køn, og ikke udelukkende som en kvinde i mandetøj. En kvindeligt transvestit har sandsynligvis lignende tanker omkring sin transvestisme som en mandlig transvestit kan have (Mattsson & Lejon 1999).

3.3 Det empiriske materiale

Vi har gennemført semi-strukturerede kvalitative interviews med tre mænd, som definerer sig selv som transvestitter. Vi fik kontakt med vores informanter via Transvestitforeningen i Danmark, en annonce på Tina Thranesens hjemmeside (videnbank om kønsidentitet, transvestisme og transseksualisme) samt via kontakt til Irene Haffner, sekretær i foreningen Trans-Danmark.

Vi ville også have lavet et interview med Irene Haffner, men da det af forskellige grunde ikke kunne lade sig gøre, har vi i stedet valgt at lave en dokumentanalyse af hendes biografiske fortælling *Dokumentarfortælling fra det virkelige liv*¹³, som man kan finde på hendes hjemmeside. Vi har valgt ikke at anonymisere Irene, da hun selv har lagt teksten op på sin hjemmeside og den dermed er offentligt tilgængelig.

For at anonymisere de tre, vi har interviewet, har vi givet dem nye navne. Stednavne og navne på personer mm. sløres endvidere i teksten, sådan at vi så vidt som muligt undgår at medtage detaljer, hvorigennem informanterne kan identificeres. Det er dog ikke muligt fuldstændigt at anonymisere deltagerne i transskriptionerne, idet der er mange indikatorer, som kan være med til at afsløre deres egentlige identitet og som det ikke er muligt helt at udlade uden at miste noget af meningen. Det er derfor vigtigt, at transskriptionerne håndteres med fortrolighed.

Udover de ovennævnte kilder har vi også set dokumentaren *Mænd i høje hæle*¹⁴, der blev vist på DR, den 17. februar 2010. Dokumentaren følger transvestitterne Katja og Lea i et halvt års tid, hvor de blandt andet er med til Skandinaviens største træf for transvestitter i den svenske by Båstad.

¹³ <http://www.irenehaffner.dk/23373877>, 15. maj 2010

¹⁴ Filmen kan ses på DR's hjemmeside: <http://www.dr.dk/DR1/Dokumentar/2010/0211093902.htm>

4. Analyse

Nu vil vi tage hul på selve analysen og komme mere i dybden med de liv, som vores informanter lever. Vi vil først kigge nærmere på vores informanternes fortællinger og hvilken betydning, fortællingerne har i sig selv. Vi vil herefter undersøge og begrebsliggøre betydningen af 'at springe ud' og se på, hvordan denne beslutning påvirker tilværelsen. Herefter vil vi diskutere betydningen af omklædningen og tøjet, som fremstår som en central del af transvestismen.

4.1 At fortælle sin transvestisme

Vores fokus på de levede erfaringer har medvirket til, at interviewene har fået karakter af det, man med den engelske sociolog Ken Plummers ord kan kalde seksuelle selvfortællinger. Måden vores informanter besvarede vores spørgsmål gjorde, at de samtidige vævede et tæppe af fortællinger om deres liv som transvestitter. Som tidligere nævnt var det tydeligt, at vores informanter alle havde fortalt deres historie tidligere. Ifølge Plummer kan dét at fortælle sin historie føles som den nødvendige måde at håndtere sit seksuelle og kønslige liv (Plummer 1995:34). Gennem beretningen giver individet sit liv mening, men historierne kan også blive fortalt så ofte, at de bliver en slags opskrift for individets egen forståelse af oplevelserne (ibid.:20,40). Det kommer også til udtryk hos Hanne, der siger:

Jeg har brugt enormt mange timer på at læse videnskabelige afhandlinger, undersøgelser, samtaler og snak om tingene med andre, analyseret med mig selv, hvad er det her for noget og har brugt mange timer på at formulere det. I har formodentlig også oplevet at der er en forskel i ens egen selvforståelse ... af noget fra det øjeblik hvor man kun har det som tanker og så når vi tager skridtet videre og får det formuleret på tryk. I det øjeblik at man tvinger sig selv til at skrive tingene og formulere sine tanker om hvad er eller hvordan er den ene eller anden ting, så kommer man dybere ned i det og får større forståelse for sig selv. (Hanne, l. 437-443)

Historierne bliver ifølge Plummer også mere 'fortælbare' ved at blive gentaget mange gange. De kan herved også få deres egen autonomi, sådan at betydningen kommer til at ligge i selve fortællingen (Plummer 1995:41). Selvfortællinger bliver således medskabere af mening omkring det køn, som informanterne performer (ibid.). I vores materiale berettes der fra alle sider om, hvordan det kan være svært at leve med transvestismen, om savn og angst for konsekvenser af at leve åbent med det. Der er således betydelige sammenfald i historierne og i måden at fortælle dem på. Det, at vores informanter ofte har fortalt og delt deres historier,

kan være med til at skabe en fælles hukommelse om det at være transvestit og det at leve med transvestismen. Hanne fortæller for eksempel om betydningen af at læse om andres oplevelser med transvestisme:

Det startede egentlig første gang jeg overhoved så noget om det, det var i en antikvariatforretning inde ved Gammelmønt her i København, der havde nogen amerikanske transvestitblade, fra en amerikansk transvestitforening ... og, jeg snuppede sådan et par stykker [...] det var indholdet der interesserede mig [...] men altså lidt efter lidt så begyndte man jo, eller begyndte jeg jo at finde ud af hvad det var, hvad transvestisme endelig var og at der var mange om det (Hanne l.84-92)

Fundet af bladene bekræfter Hanne i, at der er andre, der har det på samme måde som hende. Gennem læsningen af andres fortællinger om at være transvestitter, bliver hun 'noget', hvilket ifølge Plummer netop kan være resultatet af at dele sine fortællinger (Plummer 1995:43). Informanterne fortæller også alle om, hvordan internettets chatforum gav dem mulighed for at skifte bekendtskab med andre 'ligesindede' på en anonym og uforpligtigende måde og derigennem få mulighed for at dele fælles oplevelser. Således bidrager fortællingen også til at skabe et følt fællesskab (ibid.:45). Ulla fortæller om den store betydning af internettets fremkomst:

Jeg tror det for mange har været en meget ensom tilværelse men så kommer nettet jo hvor der lige pludselig er mulighed for at oprette profiler og komme i snak med nogle andre. Og det benyttede jeg mig selvfølgelig også af. Og jeg famlede rundt der i starten uden rigtig at vide hvad det egentlig var jeg ville, om det var et seksuelt forhold jeg ville have eller hvad det handlede om. I hvert fald på et tidspunkt så kom jeg så ind på et site hvor der var der var noget debat og begyndte så at deltage i debatten og fik ligesom den oplevelse af at lige pludselig...at vi var en hel masse der havde nogle ting meget fælles ikk' og der var noget der bare bandt os enormt meget sammen samtidig med at jeg også synes at jeg blev overrasket over altså så enormt forskellige vi var (Ulla l. 147-154)

Således gav internettets chatrum Ulla mulighed for at møde andre og hendes oplevelse ligner de andre informanternes meget. Udover et følt fællesskab bidrager samtalerne og fortællingerne på nettet dog også til at lære at sætte ord på, hvad det er informanterne føler. Vi vil i det næste afsnit gå mere i dybden med, hvordan det kræver sit at sætte ord på transvestismen.

4.2 At finde et sprog at fortælle med

Fortællingerne bærer præg af, at der ligger en udfordring i at fortælle om noget så personligt og identitetsmæssigt som det at være transvestit. Flere af informanterne omtaler ofte sig selv i tredje person og snakker om for eksempel Allan og Ulla som om, det er to selvstændige personer. Dette kommer for eksempel til udtryk i den følgende passage fra interviewet med Ulla, der siger:

(IP): Omkring de ting der med altså den ene og den anden kom jeg til at tænke på noget jeg har sagt i en anden sammenhæng, altså som regel er det jo sådan at Allan han kan godt savne Ulla men Ulla savner aldrig Allan (griner).

(AS): Det er lidt sjovt (griner) [...]det her med at tale om sig selv i tredje person, er det ligesom for at få et sprog til at tale om det eller er det også fordi at Allan og Ulla ser hinanden som to forskellige?

(IP): Nej det er måske for at forklare jer ikk'. Fordi hvis jeg bare siger jeg, hvem refererer jeg så til. Fordi der er jo lidt forskel ikk'. Selvom vi er smeltet meget sammen (Ulla l. 506-514)

Ulla føler således ikke længere dobbeltheden i så stort et omfang, men det er mere en måde at gøre det begribeligt for andre. Dobeltheden er dog stadig tilstede. Det kommer for eksempel også til udtryk, når Irene skriver:

Manden og kvinden bor her i mit hus og de skal dele det hele [...] Hun breder sig og der er ikke rigtig nogen der protesterer for vi bor kun os to og manden har opgivet at stritte imod. [...] Ja, nu tror du sikkert at jeg lider af sådan lidt skizofreni. Sådan at sige "os"! Men bare rolig! Jeg har nogenlunde styr på det. Vi ER to. Og jeg har for længst lært at omfatte dem begge i én: MIG!(Irene l.45-60)

Af de ovenstående citater fremgår det, at der sker en proces, hvor de to kønsidentiteter smelter mere og mere sammen. Ulla forsøger at illustrere ved at sige:

Jeg tror at i starten der havde jeg egentlig meget at jeg skelnede mellem de to personer, altså mental ikk' hvor...altså jeg havde et billede, jeg ved ikke hvor godt det er, men ligesom af to cirkler der overlapper hinanden meget så du bare har nogle små...rum herude der ikke er med i fællesmængden (illustrerer figuren med hænderne i luften) og så flytter cirklen sig lidt afhængig af hvem du er. Altså så man kan sige ens personlighed er jo et gennemgående træk ikk', men så er der alligevel nogle mere maskuline sider og nogle mere feminine sider som henholdsvis forsvinder og kommer på afhængigt af hvordan du er. Den mængde kan jo være større eller mindre ikk'. Det er jo rent arbitrært. Altså der tror jeg...i dag der har jeg lidt svært ved at skelne hvor jeg egentlig er henne nogle gange (Ulla l. 281-288)

Som citatet viser så er det langt fra enkelt at sætte ord på dobbeltheden. Således forsøger Ulla med sin figurative fortælling både at forklare os, hvordan hun oplever det og at skabe en mening for sig selv. I dette lys kan alle de skriftlige beretninger, som ligger frit tilgængelige på nettet, dokumentaren *Mænd i høje hæle* og mange transvestitters velvillighed til at fortælle om deres liv, også ses som bidrag til en større fortælling, der skal skabe en øget forståelse i offentligheden for dem og deres liv.

4.3 De tidlige erindringer

Alle vores informanter kan berette om, at de tilbage til deres barndom har erindringer om at være tiltrukket af deres mødres tøj. Daniella sammenfatter dette meget præcist:

Jeg har været, nok været ligesom de fleste af os, har jo haft det her siden ... langt tilbage i tiden, vi har alle sammen nogle flashbacks tilbage hvor vi begyndte at gå i mors klædeskab af en eller anden mærkelig grund, som vi ikke rigtigt selv ved jo (Daniella l. 20-22)

Hemmelighedskræmmeriet er fælles for alle fortællingerne. Sko er prøvet i skjul, tøj hapsset op af vasketøjskurven og delvise omklædninger har fundet sted med stor risiko for at blive opdaget. Ulla husker således en oplevelse tilbage fra 5-6 års alderen:

Min mor havde fået nogle guldsko som stod oppe på badeværelset, nogle morgensko [...] og jeg var bare helt vild med dem der og havde frygtelig meget lyst til at tage dem på og vidste godt et eller andet sted at det gjorde man bare ikke. Så jeg gjorde det, når jeg kunne høre at hun var nedeunder og jeg var alene. Det er sådan hvad skal vi sige den først erindring jeg har. Men jeg synes bare det var...det ved jeg ikke, jeg kan ikke rigtig beskrive hvad det var jeg egentlig følte men...det var en skøn fornemmelse at have dem på (Ulla l. 96-101)

Fortællingerne om barndommen er alle fortællinger om lysten til noget forbudt. Selv som børn har alle vores informanter haft en klar fornemmelse af, at deres lyst ikke var acceptabel og at den var noget, de var nødt til at skjule. Følelsen af at være anderledes og måske endda forkert har således været meget tydeligt fra barnsben, hvor de har skullet lære at balancere mellem trang og skyld. Dette giver også fortællingerne om disse tidlige oplevelser et element af ambivalens. Ulla fortæller om denne tvetydighed frem til hun sprang rigtigt ud:

Man kan sige hele livet indtil jeg sprang ud der har det jo været forbundet med...vekslende en lystfølelse der blusede op, nu havde jeg vanvittig meget lyst til det her og det fyldte hele min hjerne. Jeg gik og bestilte ikke andet end at tænke på hvordan jeg kunne klæde om og indtil jeg så fik mulighed for det. Og så vekslende med at jeg ville ønske at det var...i Langbordistan og det

aldrig nogensinde dukkede op igen og det...hvis jeg kunne skære det ud af kroppen ville jeg gøre det. (Ulla l. 424-428)

Hemmelighedskræmmeriet fylder meget for transvestitter, der ikke er sprunget helt ud for deres familie. Hanne, som er den eneste af dem, vi har været i kontakt med, som ikke lever fuldstændig åbent med sin transvestisme, fortæller om sine foranstaltninger for at bevare hemmeligheden:

Da omgivelserne heller ikke har kendskab til det, så kan det jo ske lige pludseligt at der dukker nogen op, det kan være posten, det kan være en af naboerne, det kan være noget af familien og lige pludseligt, men ja, døren er låst men de skal i hvert fald ringe på og så er det altså lynhurtigt lige at smide nederdelen og lige trække i et par joggingbukser og et par sokker og så en sweater eller et eller andet. Jamen så kan jeg gå ud og se hvem det er, er der nogen der skal indenfor, jamen så kan de komme ind og så kan jeg gå ud og brygge kaffe og gå en tur på toilettet og så kan jeg jo lige klæde lidt mere om. (Hanne l.356-362)

Det kræver som det ovenstående eksempel viser en del at leve med sin transvestisme skjult. Dette præger selvfølgelig livet for ikke 'udgående' transvestitter, som må finde alle mulige og umulige sikkerhedsforanstaltninger for ikke at blive opdaget og smutveje for at kunne komme til at klæde om. Derfor har de fleste af vores informanter også valgt at 'springe ud' i forhold til deres omgivelser, familie og venner. Vi vil i det følgende afsnit dykke dybere ned i disse 'spring ud'-historier.

4.4 At tage springet

Ifølge Plummer har det at 'springe ud' en vigtig betydning for identiteten. Ens fortælling går fra at handle om at have hemmeligheder og bære rundt på skyld og skam til at være en historie om at træffe et valg, kaste skammen af sig, tage konsekvenserne og komme i harmoni med sig selv (Plummer 1995:76). I vores materiale er 'spring ud'-processen også et centralt tema i fortællingerne om at leve som transvestit.

Fælles for alle de beretninger, vi har læst eller fået fortalt, er, at transvestitterne springer ud løbende. Det er en proces fra de første oplevelser i teenageårene, hvor de har klædt helt eller delvist om og våget sig ud på gaden, til at de senere i deres voksne liv beslutter at leve mere offentligt med deres transvestisme. Ifølge Plummer kan 'spring ud'-processen også ses som en slags rejse, hvor individet bevæger sig igennem forskellige stadier fra 'en kyst til en ny' (ibid.:54;83). Stadierne er ikke nødvendigvis helt ens for alle, men der er store sammenfald

fra barndommens erkendelse af at være anderledes til den voksne afklaring med sig selv. Vi har i vores materiale udover de allerede omtalte barndomsoplevelser især kunne identificere to centrale punkter i fortællingen om at springe ud. Det første handler om *det fysiske/kropslige udspring*, hvor informanterne for første gang færdes offentligt fuldt omklædte enten alene eller sammen med andre transvestitter. Det andet centrale punkt er, når springet bliver taget til at fortælle familie og venner om transvestismen og det kan derfor betragtes som et mere *socialt udspring*. Det sidste punkt er ofte mere afklaret, hvor det første skridt er svært, da det ofte skal trædes alene (jf. Plummer 1995:85)

I alle tre interviews bliver der berettet om et særligt punkt, hvor livet alligevel tog en drejning og hvorefter de valgte at lade transvestismen fylde mere. Således kan Ulla fortælle om at gå ned med stress og på sin vej tilbage til livet lade sin kvindelige side få mere plads. Hun fortæller:

Nu har man gået et helt liv med det her skjult, måske skulle man simpelthen tage og give det chancen og se hvad kan der komme ud af det og hvad kan der ske. Det var så samtidig med at jeg opgav (hendes tidligere arbejde)...så jeg havde ligesom også noget tid til det ikk' og måske...altså efter at have været igennem den der sygdomsperiode var vågnet op så at sige (griner) til en ny tilværelse. Så...så det var egentlig det. Jeg blev mere og mere fokuseret på at prøve at komme ud(Ulla l. 166-170).

De to andre kan fortælle om skilsmisser som det tidspunkt, hvor de besluttede at ændre nogle forhold omkring deres liv med transvestismen. Selvom der er tale om en proces, så er det ifølge Plummers undersøgelse ret almindeligt, at den radikale beslutning om at bryde års tavshed og hemmelighedskræmmeri træffes på et i øvrigt skælsættende punkt i livet (Plummer 1995:50). Vendepunkter som skilsmisser og jobskifter har for vores informanter åbnet op for muligheden for at ændre adfærd, fordi de for eksempel ikke længere skulle tage hensyn til en ægtefælle, der ikke var særlig begejstret for lysten til at gå i kvindetøj.

'Spring ud'-historierne tager alle udgangspunkt i en fortælling om det fysiske udspring som velvære og glæde, selvom der også ligger en stor overvindelse bag beslutningen. Daniella fortæller om sin første tur som fuldt omklædt, hvor hun tog i Illum for at købe handsker:

Jeg havde købt en ny paryk kan jeg huske den dag, til det formål, en dyr en af slagsen ... og klædt om herhjemme ... og synes selvfølgelig jeg var vældig pæn ... og tog derind og så det var jo nervøst af ad pommeren til fordi jeg havde sat mig for at jeg skulle derind og ikke bange ud i sidste øjeblik

som man som regel gør når man sidder og skal til den, ikke ... så jeg tog mod til mig og løb op ad trapperne der ... og det ... ja den fornemmelse der var jo altså, når jeg sad i bilen bagefter så ... altså det er næsten ikke til og beskrive vel altså ... det er jo lige som når man kniber en tåre, ikke ... vil jeg sige ... så, det gjorde jeg nok også, men ... det var en stor fornemmelse i hvert fald, det må jeg sige (Daniella l. 130-136)

De øvrige informanter kan ligesom Daniella beskrive oplevelser af rus og glæde de første gange. Fortællingerne om at 'springe ud' har også næsten karakter af askepotfortællinger, hvor der sker en forvandling til skønhed, men hvor 'virkeligheden' (manden) altid vender tilbage, når aftenen er omme, kjolen hænges ind i skabet igen og makeuppen vaskes af. Det er dog denne velværefølelse, der driver meget af værket og som får dem til at fortsætte med at iklæde sig kvindetøj og udleve deres kvindelige sider, til de senere opnår den form for harmoni mellem mandligt og kvindeligt, som er beskrevet i et tidligere afsnit. Fortællingen om at springe ud bliver således også fortællingen om at finde frem til hvem man egentlig er (jf. Plummer 1995:55; 85-86).

4.5 Håndtasker og høje hæle

Oplevelsen af forvandling og nydelse bliver også i høj grad koblet sammen med den fysiske og materielle transformation fra et maskulint til et feminint udtryk. I det følgende afsnit vil vi derfor gå dybere ind i, hvilke forskellige betydninger tøjet og omklædningen kan have.

4.5.1 At kunne færdes som kvinde

De personer, vi har talt med, giver udtryk for et behov for at vise sig og færdes offentligt som 'kvinder'. I denne sammenhæng bliver tøjet en vigtig hjælp til at kunne præsentere sig selv og passere som tilhørende 'det kvindelige' køn. I Søndergaards model udgør den fysiske selvfremførelse også en vigtig del af, hvordan man gør sit køn (Søndergaard 2006:25). Det overfladiske udtryk er en del af, hvordan individet fremstiller sig selv og har en særlig betydning for, hvordan andre aflæser personen (ibid:377). Hvad en person formidler med sit ydre har således betydning, da præsentationen af overfladen kommunikerer noget til omverdenen. Kvindeligt betinget tøj som kjoler, strømpebukser og høje hæle giver mulighed for, at de mandligt kropsbetegnede i et vist omfang kan passere som kvinder i andres øjne. Således bliver tøjet en aktiv del af, hvordan vores informanter performer deres transvestisme. Tøjet bliver et slags udsagn om, hvem de er, hvad de identificerer sig med og tilsvarende, hvad

de afgrænser sig fra (Stormhøj 2002:42). Påklædningen bliver på denne måde intimt sammenknyttet med præsentationen af den kønslige identitet, hvilket understreges af Hanne:

Det er tøjet der giver en mulighed for, at vi, både overfor os selv men også når vi er ude kan få mulighed for at udleve vores kønsidentitet og blive opfattet som den del af kønsidentiteten, af den kvindelige kønsidentitet. Det tøj det er, det hjælper til at kunne gøre det, i ens indre, der er jo ikke nogen forskel. I mit indre, der er jeg jo den samme person stadigvæk, så tøjet giver mulighed, det er det der giver mig mulighed for at færdes ude blandt andre, blandt andre mennesker, specielt når jeg går en tur ned ad Købmagergade eller hvor det nu er og at alle andre bare opfatter en som en af de mange kvinder der går ned på gaden. (Hanne l.293-299)

Citatet tydeliggør, hvordan den påklædte krop tilskrives en række betydninger, både af os selv og af andre. Ifølge Merleau-Ponty bliver kroppen et udtryksmiddel for, hvordan man opfatter sig selv i verden og i forhold til andre (Thøgersen 2010:145). Kroppen deltager således aktivt i konstitutionen af mening gennem specifikke handlinger og signaler. I den butlerske optik gøres kroppen også netop igennem en ydre selvfremstilling, som manifesterer en række strategiske stiliseringer af kroppen (Butler 1988:521). For en transvestit bliver tøjet, makeuppen og skoene således mere end bare genstande – de bliver også symbolske udtryk og en måde, hvorpå de kan udleve deres 'kvindelige' side i det offentlige rum. Det er derfor vigtigt *hvilket tøj* det er, de tager på og *hvordan* de bærer det. Vores informanter fortæller, at de bruger meget tid og mange penge på at lære sig at ligne den 'ægte' vare, blandt andet ved at bruge en passende tøjkombination eller ikke bare smøre makeup rundt i hovedet. Irene giver også et andet eksempel:

Stiletter og højhælede var også lige noget der skulle læres. Jeg var direkte til fare for mine omgivelser og måtte i en periode udøve stilettræning og advare evt. gæster om at det kunne være farligt at besøge mig.(Irene l. 181-182)

Informanterne pointerer alle vægten af at prøve at gøre det kvindelige køn på en kulturelt forståelig måde, så at de ikke vækker alt for meget opmærksomhed, når de er ude blandt folk. Transvestitforeningen arrangerer også aftener, hvor de inviterer stylisten, som giver tip og gode råd om stil og tøj. Daniella mener, at den slags informationer er vigtige:

Så man gør lidt ud af sig selv, det er vigtigt at vi gør det ... ja, bare ved og, ja ... lave nogle snit i det så at man faktisk ser tyndere ud end hvad man er, ikk', og ikke har striber på tværs når man er tyk, vel, det duer ikke rigtig, jo, altså sådanne tricks der, det er rart at få at vide jo ... og dem har vi aldrig hørt om før, vel(Daniella l. 211-214)

Tøjet, stilen og måden den kvindelige side bliver udtrykt på, bliver således vigtige komponenter i deres fysiske selvfremførelse. Ulla italesætter tilfredsheden ved at blive set på som kvinde og at derigennem få bekræftet sit kvindelige udtryk. Hun viser dermed betydningen af omverdenens reaktioner:

Jeg synes det skønne ved det her [...] er også at blive set. Altså at blive ... og det er vel en eller anden form for at blive bekræftet som kvinde ikk' [...] altså der selvom de godt kan se hvad det er så bedømmer de mig alligevel...altså lidt kvindeligt ikk'. Det tøj der det klæder hende eller den passer ikke helt og sådan noget. Hvordan det nu er. Men sådan tror jeg egentlig jeg bliver set på. Altså målet er jo så selvfølgelig at de så skal sige hold da op hun ser godt ud ikk' [griner](Ulla l.569-575)

Selvom Ulla kan blive bekræftet i sin 'kvindelighed', så signalerer en mandligt kropsbetegnet iklædt kvindetøj en uoverensstemmelse mellem kropstegn og den fysiske fremførelse. Det er netop det, der ifølge Butler gør, at transvestitter har svært ved at blive kulturelt forståelige. For at blive det og dermed kunne passere som kvinder prøver transvestitterne på forskellige måder at kompensere for denne manglende overensstemmelse, blandt andet ved at forsøge at klæde sig og opføre sig meget 'feminint'. Det paradoksale er dog, at den kvindelige tøjkode i dag i videre udstrækning end før inddrager mere maskulint betingede beklædningsgenstande. Det anses derfor ikke for mærkeligt, at kvinder har bukser, skjorter, flade sko mv. Snarere kan det være sådan, at meget traditionelt kvindetøj ligger udenfor det normaliserede ideal. En kvindeligt kropsbetegnet bliver på trods af mandligt betinget påklædning stadig set på som værende kvinde. En mandligt kropsbetegnet kan derimod have svært ved at blive opfattet som kvinde, hvis der ikke sendes tydelige signaler i den fysiske selvfremførelse. I vores empiriske studie har vi lagt mærke til, at der er en tendens til, at den tøjstil, som forekommer i transvestitmiljøet, mange gange bærer præg af at være en relativt konventionel 'feminin' stil. Forståelsen af 'det feminine' bliver også tydeligt i Daniellas beskrivelse af, hvad der ifølge hende er kvindeligt:

De kvindelige attributter er jo... ja det er jo det høje hæle, lange negle, langt hår... bryster ... som mænd i øvrigt også godt kan lide ikk' [griner]. På sin specielle måde ikk'. Men der er også mange andre ting jo. Det kvindelige væsen er jo... vidt forskelligt fra mandens. Det er jo... de tænker anderledes og de... ja de er lidt mere bløde i det, lidt mere forvirrede. De er hvad skal man sige sårbare jo. (Daniella l.398-401)

På denne måde trækker Daniella en tydelig grænse mellem kvindeligt og mandligt samtidig med, at hun også laver en forbindelse mellem det 'kvindelige væsen' og de 'kvindelige attributter'. Således opretholder transvestitterne på en paradoksalsk måde traditionelle ideer om, hvordan en kvinde ser ud, samtidig med at de selv bryder med en kulturelt forståelig overensstemmelse mellem det biologiske køn og den ydre fremstilling. Grænsetrækningen mellem det kvindelige og mandlige bliver også tydeligt i måden, hvorpå vores informanter taler om det kvindelige ydre og om hvordan dette adskiller sig fra det mandlige. På denne måde tager de afstand fra en maskulin stil, som flere steder beskrives som kedelig, farveløs og intetsigende. Dette står i modsætning til den kvindelige stil, som beskrives som mere sensuel, farvestrålende og spraglet (jf. Gustavson 2006:240). Hanne udtrykker det således:

Mandedragten kontra kvindedragten er jo modsat som dyreriget (...) vi skal jo tilbage til Ludvig den fjortende i Frankrig for at finde mænd der var spraglet påklædt, med alle deres flæser om håndledene og så videre, ikk'. Ellers så er den mandlige klædedragt, den er jo gudsjammerlig kedelig, grå, sort, måske lidt beige og er man meget modig så kan man måske tage en lyseblå eller en bordeaux farvet skjorte på (Hanne l. 300-304)

Ved at trække nogle tydelige grænser mellem den kvindelige og mandlige beklædning tilskrives de forskellige betydninger, som nogle gange står i modsætning til hinanden. Kvinden 'får lov' til at være udadrettet og spraglet, mens manden ofte er den fornuftige og praktiske (Gustavson 2006:240). Fascinationen af det kvindelige udtryk bliver omsat i den nydelse, omklædningen kan give, hvilket vi vil komme nærmere ind på i næste del.

4.5.2 Omklædningen som nydelse

Transformationen, der ligger i omklædningen, giver en form for nydelse og velvære, som ikke kan opnås uden tøjet. Vi har i mange tilfælde, både hos vores informanter og i udtalelser på de forskellige hjemmesider, stødt ind i omtalen af tøjet som værende en kilde til velbefindende. Irene fortæller:

Jeg har det ualmindeligt dejligt. Og der er vi lige netop ved sagens kerne: Det er ren velvære! Det er som om ret mange ting falder på plads inde i mig når jeg bliver den der lille søde dame. (Irene l. 107-109)

Kønsidentiteten hænger således tæt sammen med en kropslig erfaring. Transvestitter oplever nydelse ved kropsligt at gennemgå en transformation fra en mandlig selvfremstilling til en kvindelig. De giver også udtryk for at nyde selve processen omkring omklædningen. Derfor

bruger de også meget tid på dels omklædningen og på indkøb af tøj, makeup, parykker mv. Ulla fortæller for eksempel:

Så skal jeg så i gang med at lægge makeup. Det synes jeg så også er en skøn proces ikk'. Lidt ligesom det der med neglelakken...at gøre en masse ud af det. Det er kvalitetstid vil jeg sige. (Ulla l. 359-361)

Udover ydre genstande som tøj og makeup bliver kropssprog og bevægelser også en vigtig del af at opnå det velvære, som transvestitterne føler ved transformationen. Omklædningen kan derfor ikke alene ses som en del af en strategisk stilisering af kroppen, som ovenfor beskrevet. Den må også forstås som en væsentlig kropslig oplevelse af nydelse. Det understreger Merleau-Pontys teori, om at både menneskets bevidsthed og sansning af verden i høj grad er forankret i kroppen (Thøgersen 2010:7,16).

Omklædningen er alt i alt meget central i en transvestits levede liv. Selvom vores informanter, som flere steder beskrevet, giver udtryk for, at deres mandlige og kvindelige identitet er smeltet mere og mere sammen, så omtales den fysiske transitive handling, der ligger i omklædningen, stadig som en vigtig og betydningsfuld del af deres liv (jf. Berg 2008:128).

5. Konklusion

På baggrund af vores undersøgelse kan vi konkludere, at livet som transvestit ikke altid er let. Oplevelsen af at være anderledes, fordi man er tiltrukket af kvindetøj og guldtøfler, går helt tilbage til barndommen og der skal mange overvejelser og konsekvensberegninger til for at vælge at leve åbent og offentligt med sin transvestisme.

Transvestisme, som det kommer til udtryk i vores undersøgelse, handler ikke om at blive til kvinde, da alle vores informanter sådan set er glade for at være mænd. Det handler mere om have plads til at udleve den 'kvindelige' side, som informanterne oplever også er en del af deres personlighed. Omklædningen har en central plads i livet som transvestit og er en stor del af at gøre sin transvestisme. Hvis man ikke lever åbent med transvestismen, er omklædningen omgæret af hemmeligholdelse og risiko, men vækker også samtidig en meget kropslig nydelse og tilfredsstillende et behov for at udleve den kvindelige side. Også transvestitter, der er sprunget ud, oplever det kropslige velvære og tilfredsstillende ved omklædningen, selvom rusen ikke forbliver den samme som i starten. Vores informanter beretter således om at være kommet i harmoni med deres dobbelte kønsidentitet og at deres 'jeg'er' er smeltet mere og mere sammen, sådan at de ikke længere har en oplevelse af at bevæge sig så meget frem og tilbage mellem en mandlig og en kvindelig identitet. Omklædningen får således hovedsageligt en anden betydning i deres liv, idet den i høj grad giver mulighed for at kunne færdes som kvinde. Ved at dygtiggøre sig i at skabe et kvindeligt udtryk med tøj, parykker og kropssprog, kan det til en vis grad lykkes transvestitterne at overvinde den kulturelt uforståelige uoverensstemmelse, der er mellem deres kropstegn og deres fysiske selvfremførelse, når de klæder sig som kvinder.

Det kulturelt uforståelige i transvestitternes dobbelte kønsudtryk bekræfter dualismen i samfundets kønsforståelse, hvor der forventes et bestemt forhold mellem kropstegn, begærsretning og fysisk selvfremførelse. Alene ved at bære kvindetøj som mandligt kropstegn skubber transvestitterne således ved grænserne for mulige kønsudtryk. Samtidig er de dog også med til at opretholde en binær kønsforståelse, da de på mange måder gør deres kvindelige identitet på en forholdsvis stereotyp måde.

Fortællingerne om at leve med transvestismen, som de også er kommet til udtryk i vores undersøgelse, handler i høj grad om at lære at leve med og håndtere dobbeltheden, der ligger i

denne tilværelse. Således bruger transvestitterne meget tid på selv at prøve at forstå deres kropslige og sociale oplevelser og omsætte dette til en praksis, som er meningsfuld både for dem selv og for andre.

Vores undersøgelse har båret præg af, at vores informanter alle har et politisk engagement i kampen for forståelse og anerkendelse af transvestismen. Fortællingerne har således været karakteriseret af at være fortællinger, der kan bidrage til få andre til at acceptere og anerkende transvestitters anderledes praksis og udtryk. Således håber vores informanter, at de ved at deltage i undersøgelser som denne kan være med til at øge forståelsen for transvestismen og derigennem være med til at rykke ved normerne for den kulturelt tilladelige måde at gøre sit køn på.

6. Litteratur

Alvesson, Mats og Dan Kärreman (2005): "At arbejde med mysterier og sammenbrud: Empirisk materiale som kritisk samtalepartner i teoriudvikling", i Nanna Mik-Meyer og Margaretha Järvinen (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Hans Reitzels Forlag: København

Berg, Martin (2008). *Självets garderobiär – självreflexiva genuslekar och queer socialpsykologi*. Sociologiska Institutionen, Lunds Universitet: Lund

Bigwood, Carol (1991): "Renaturalizing the body (With the help of Merleau-Ponty)", in *Hypatia*, Vol. 6, No. 3: 54-73

Butler, Judith (1988): "Performative Acts and GenderConstitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory", in *Theatre Journal*, Vol. 40, No. 4 (Dec., 1988): 519-531

Butler, Judith (2007a): "Subjekt, køn og begær", i Dorte Marie Søndergaard (red.): *Feministiske tænkere. En tekstsamling*. Hans Reitzels forlag: København

Butler, Judith (2007b): *Gender Trouble*. Routledge: New York

Gustavson, Malena (2006). *Blandade känslor – bisexuella kvinnors praktik & politik*. ScandBook: Falun

Hertoft, Preben & Teit Ritzau (1984): *Paradiset er ikke til salg, trangen til at være begge køn*. Lindhardt og Ringhof: København

Kvale, Steinar (2005). *Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels Forlag

Law, John (2004). *After Method – mess in social science research*. Routledge: London

Mattson, Lukas og Martin Lejon (1999): "Kvinnliga transvestiter? JOMENVISST!!" hentet fra: <http://www.rfsl.se/?p=1312>, 1. juni 2010

Moustakas, Clark (1994): "Epoche, Phenomenological Reduction, Imaginative Variation and Synthesis", in *Phenomenological Research Methods*: 84-102

Plummer, Ken (1995). *Telling Sexual Stories*. Routledge: London.

Rosenberg, Tiina (2007): "Queerfeminisme", i Dorte Marie Søndergaard (red.): *Feministiske tænkere. En tekstsamling*. Hans Reitzels forlag: København

Stormhøj, Christel (2002): "Stil som social identitetsmarkør – en flerperspektivistisk tilgang til unges stil", i *Dansk Sociologi*, No. 1: 41-55

Stridsberg, Sara (2007): *Drømmefakultetet*. Athene

Søndergaard, Dorte Marie (2006). *Tegnet på kroppen – Køn, koder og konstruktioner blandt unge voksne i akademien*. Museum Tusulanums Forlag: København

Thøgersen, Ulla (2010). *Krop og fænomenologi – en introduktion til Maurice Merleau-Pontys filosofi*. Academica: København

Thranesen, Tina (2001): "Nyd din transvestisme" hentet fra:
<http://www.thranesen.dk/?cat=666&aid=5720#bm5720> (2. maj 2010)

Thranesen, Tina (2008): "Kønsidentitet og kønsforstyrrelse" hentet fra:
<http://www.thranesen.dk/default.asp?cat=794&aid=6712#bm6712> (10. maj 2010)

6.1 Hjemmesider:

TransDanmark: <http://www.transdanmark.dk/>

Tina Thranesen: <http://www.thranesen.dk>

TiD: <http://www.transvestit.dk>

Transdebat: <http://www.transdebat.dk>

Irene Haffner: <http://www.irenehaffner.dk>

Sexlinien: <http://www.sexlinien.dk>

6.2 Andet

Transvestitforeningen i Danmark: "Alle kender mindst 3 transvestitter. – ved du, hvem "dine" er?" (folder)

Danmarks Radios dokumentar *Mænd i høje hæle*. Kan ses på:
<http://www.dr.dk/DR1/Dokumentar/2010/0211093902.htm>

7. Bilag

Bilag 1: Definition af transseksualitet og drags

Bilag 2: Interviewguide

Bilag 3: Interview med Hanne

Bilag 4: Interview med Daniella

Bilag 5: Interview med Ulla

Bilag 6: Irene Haffners biografi